

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för socialt arbete

Att dela en syskonskara

Fortbildning för familjehemssekreterare
med fokus på handledning av familjehem
Paper, 5 poäng
Höstterminen 2006
Författare: Birgitta Heder

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD

1. INLEDNING	1
1.1 Syfte	1
1.2 Frågeställningar	1
1.3 Statistik	1
1.4 Lagstiftning	1
2. TEORETISKA PERSPEKTIV	2
2.1 Familjemönster och personlighet – varför man blir den man blir	2
2.2 Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv	2
2.3 Syskonband	3
2.4 Syskonrelationer – teoretisk och praktisk erfarenhet	4
2.4.1 Syskon i sagorna	5
2.4.2 Kulturkrocksperspektiv	6
2.4.3 Familjesammanhanget	6
2.4.4 Kvalitén	6
3. PLACERA SYSKON TILLSAMMANS ELLER SEPARERA DEM?	7
3.1 Varför placera syskon tillsammans?.....	7
3.2 Anledningar för att separera syskon	8
3.3 Negativa effekter	9
3.4 Reparera syskonbanden	9
4. METOD	9
4.1 Val av metod	9
4.2 Etiska överväganden	10
4.3 Förförståelse	10
4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	10
4.5 Redigering av citat	11
4.6 Analysförfarandet	11
5. RESULTAT	11
5.1 Ursprungsfamiljen	11
5.2 Intervjupersonerna.....	12
5.3 Syskons betydelse för de inblandade	12
5.4 Dessa pojkar placeras i olika familjehem	12
5.5 Hur ofta skulle Torbjörn vilja träffa sina syskon?	13
5.6 Vad har socialtjänsten haft för tankar kring syskonkontakten?	13
5.7 Skuld känslor hos de inblandade	14
5.8 Stadsdelens överväganden	14
6. ANALYS	15
6.1 Produktionsdomänen	15
6.2 Utforskningsdomänen	15
6.3 Estetikens domän	16
6.4 Slutord	17

REFERENSER

BILAGA

Förord

Det här arbetet handlar om att dela en syskonskara vid ett omhändertagande. Förutom teorier kring familjer och syskon har sex intervjuer gjorts och analysen utgår från tre domäner som ger olika dimensioner av vår erfarenhet.

Vi ska tala med olika inblandade runt en fosterfamilj som utifrån sin roll, beskriver hur de upplever det i denna familj. Det är ingen empirisk undersökning utan en narrativ berättelse från de inblandade.

Jag vill tacka familjehemmets medlemmar för att ni ställde upp på intervjuer, jag vill tacka enhetschefen och socialsekreteraren som upplät er tid och svarade på de frågor som bidragit till detta arbete och jag vill slutligen tacka min familj och kollega som fått korrekturläsa och stå ut med mig under arbetets gång.

Jag hoppas att detta arbete ska väcka tankar kring dilemmat om syskon ska placeras ihop eller delas och att kvalitén i besluten ska bli bättre genom att allas röster får komma till tals.

Slutligen är det min förhoppning att läsaren handskas med respekt för de enskilda individernas integritet eftersom arbetet ger en insyn i deras livssituation.

Sävedalen oktober 2006

Birgitta Heder

birgitta.heder@bergsjon.goteborg.se

1. Inledning

Allt var så enkelt när jag var liten. Familjen bestod av mamma, pappa, min syster och jag. Jag tänkte aldrig på att det kunde vara på ett annat sätt. Som förälder ser jag mina barn som tre syskon, men barnen har andra alternativ och perspektiv. Vilka styvsyskon räknas som syskon? När blir fostersyskon ett barns syskon? Räknas halvsyskon som ens syskon fast man aldrig bott ihop? Kan det uppfattas olika i olika länder, vem som ingår i familjen?

Socialtjänstemän har sina tankar om att familjehemsplacerade syskon ska bo ihop eller ej, alla har en åsikt om detta. Den egna erfarenheten från barndomen med egna syskon styr tjänstemannens bedömningar i frågan. Ofta får inblandade personer dåligt samvete för att syskonen skiljs åt, kanske för att man har ett ideal – att syskon ska bo ihop. Det är ett ständigt återkommande dilemma inom fosterbarnsvården, där vi alltid kommer att brottas med kvalet om vi gjort de rätta valen om dessa syskon ska bo ihop eller ej.

Familjehemssekreterare strävar efter att syskon ska ha regelbunden kontakt. Fosterhemmen handleds så de ska förstå betydelsen av kontakten. Delas syskon måste familjehemmen ha kontakt med varandra, för att syskonen ska ha fortsatt möjlighet att träffas.

Syskonrelationen är den längsta relationen de flesta människor har i livet. Den är viktig att vårda och om man kommer ifrån varandra, att få möjlighet att reparera den för att komma varandra nära längre fram i livet.

1.1 Syfte

Syftet med min undersökning är att söka kunskap om vad de inblandade anser och känner kring dilemmat när en syskonskara har delats vid ett omhändertagande, men där man ändå försöker bibehålla kontakten.

1.2 Frågeställningar

Hur upplever de inblandade det att syskonen placerades i olika familjehem? Upplever familjehemmet att socialtjänsten försökt handleda dem att bibehålla kontakten mellan syskonen? Har den egna uppväxten påverkat tankegångarna i dessa frågor? Har förvaltningen någon uttalad syn på syskonplaceringar? Om placeringen skulle göras idag, hade de inblandade gjort samma val?

1.3 Statistik

I vår stadsdel är för närvarande 93 barn och ungdomar placerade i familjehem. 41 av dem är syskon, vilket är 44 % av alla placerade. Hälften av dessa syskon är placerade tillsammans med sina syskon och av olika skäl är 19 syskon delade på och bor i olika familjehem. Dessa barn har alla kontakt med någon förälder och/eller syskon.

1.4 Lagstiftning

Kapitel sex i socialtjänstlagen (SFS 2001:453) reglerar vård utanför det egna hemmet. Barn placeras vanligen inte i familjehem på grund av störda relationer till föräldrarna utan på grund av ställningstaganden om föräldrarnas bristande omsorgsförmåga och sociala missförhållanden i hemmet. Socialtjänstens lagstadgade uppgift är att barnet får god vård, att medverka till att främja barnets samhörighet med anhöriga, att goda relationer består, dåliga relationer förbättras och nya etableras där inga finns. Kontakt är en viktig förutsättning för relationer, men även utan nära relationer har barn rätt till kontakt med sin ursprungsfamilj, som en del av sin historia, sitt ursprung, sin identitet. Hur barn som far illa i sitt hem, bäst ska garanteras trygghet, stabilitet och kontinuitet i viktiga relationer, har diskuterats i flera länder.

I Storbritannien har lagstiftningen tagit intryck av Dartingtongruppens rapporter som betonar sam-arbete med föräldrarna och bibehållen kontakt mellan barn i familjehem och föräldrar och syskon.¹

2. Teoretiska perspektiv

2.1 Familjemönster och personlighet – varför man blir den man blir

Martensen-Larsen och Sörning² skriver att barn från stora familjer med fyra eller fler barn, ofta omedvetet följer samma mönster som de mindre barnrika familjerna. Storfamiljens barn präglas mest av de syskon som ligger omedelbart före eller efter dem i syskonskaran. Därför är det i första hand inflytandet från de närmaste syskonen i en familj man ska titta på, för att förstå de enskilda medlemmarnas personlighet, reaktionsmönster och handlingsätt.

2.2 Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv

Gunvor Andersson³ skriver i en artikel att barn vanligen placeras i familjehem för att deras föräldrar bedöms ha bristande omsorgsförmåga eller vara olämpliga för sin föräldrauppgift på grund av sociala missförhållanden i hemmet och t ex missbruk, psykisk sjukdom eller förståndshandikapp. Om föräldrarna motsätter sig vården, placeras barnen enligt Lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Tidvis har det varit en mycket kontroversiell fråga, om det är bäst för barnen att få långsiktig trygghet och stabilitet i sitt fosterhem eller om det är bäst för dem att få behålla nära och kontinuerliga relationer till föräldrar och anhöriga, med siktet inställt på att flytta hem så snart som möjligt.

Andersson ville i sitt forskningsprojekt ”Är det annorlunda att vara fosterbarn?” ha svar på hur barn i familjehem själva ser på placeringen, på den fortsatta kontakten med sina föräldrar och på relationerna till såväl ursprungsfamilj som fosterfamilj. Hon valde barns perspektiv och barnintervju som forskningsmetod och ger en bild av vilka som utgör barnens fosterfamilj respektive biologiska familj. Resultaten visar att barnen känner sig hemma i sina familjehem, de är nöjda med att vara vanliga och att ha en vanlig vardag.⁴

Barn är aktiva subjekt i utformningen av sina egna sociala liv, inte bara passiva objekt för sociala strukturer och processer. Barn i familjehem ingår i ett sammanhang, som otvivelaktigt påverkar deras barndom, men de har osynliggjorts i socialt arbete och de har sällan använts som informanter i forskning om fosterbarn och familjehemsvård, vilket flera forskare har uppmärksammat, t ex Andersson 1991, Claussen 1992, Egelund 1997, Vinnerljung 1996 a,b.

Barn i familjehem har flyttats hemifrån, har upplevt separationer, kanske flera. De kan ha förlorat kontakten med sin bakgrund, de kan ha bibehållit kärleksfyllda eller problemfyllda relationer till ursprungsfamiljen, de kan ha fått nya bärkraftiga relationer i fosterfamiljen eller de kan leva i ett känslomässigt tomrum. Hur det förhåller sig med fosterbarns familjereaktioner är av central betydelse för deras identitet och välbefinnande, i synnerhet utifrån

---

¹ Andersson, 1998

² 1991

³ 1998

⁴ ibid

objektrelationstänkande och anknytningsteori, det framgår av rikhaltig litteratur inom området, t ex Andersson 1995, Börjesson & Håkansson 1990, Lindén 1982.

Begreppet stabilitet och identitet rymmer det som vanligen framhålls som särskilt viktigt för barn: varaktighet (trygghet och stabilitet i kärlek, familjeliv, vardagsliv) och identitet (behålla kontakt med viktiga personer i det förflutna, ha kontakt med ursprungsfamilj, integrera det nuvarande med det som varit, få vara den man är). Det gäller att upprätthålla balans mellan dessa båda begrepp i barnvårdsarbetet. I andra hand kan trygghet och stabilitet tillgodoses genom familjehemsplacering och identitet genom bibehållna relationer till föräldrar, syskon och andra viktiga personer. Det stora problemet är, menar June Thoburn, hur man ska hjälpa och uppmuntra föräldrar att bibehålla kontakten för barnens skull, även om det kan vara smärtsamt för dem själva.⁵

2.3 Syskonband

Vid en föreläsning med professor Emely Jean McFadden⁶ i Göteborg, talar hon om att syskonband är ett blodsband som förenar syskon, en skyldighet mot varandra, en stark känslomässig förbindelse, en delad historia och omständigheter. Det är det längsta, sista och mest hållbara band genom livet in till döden, en primär källa till barnets identitet och en av de viktigaste vägarna ett barn lär sig relationer.

Mc Fadden⁷ beskriver hur syskonband beror på fysisk och emotionell tillgång, t ex när syskon delar sovrum, går i samma skola, lånar varandras kläder, gillar samma aktiviteter och gör dem tillsammans. Det är tätast när syskon är nära i ålder. Syskonband är särskilt starka när syskonen är försummade av föräldrarna och ett äldre syskon blir omsorgsgivaren, eller när de ömsesidigt är beroende av varandra för att tillgodose sina behov.

Vidare talar Mc Fadden⁸ om att för omhändertagna barn är tillgivenheten till syskon ofta viktigare än tillgivenheten till deras föräldrar. När barn har erfarenhet av föräldrars medelmåttighet eller försummelse, vänder de sig till syskonen för stöd, tröst och fostran. Olyckligtvis blir alltför många barn separerade från syskonen vid fosterhemsplaceringar. Samtida forskning och teorier visar en ödeläggande inverkan på sådana separationer och den livslånga sorgen och längtan efter återförening av syskon som berövas dessa fosterbarn. Syskonbanden, av alla mänskliga band, börjar tidigast och håller längst genom livscykeln. Den är tröstande när syskonen är äldre, när föräldrarna, makar och vänner gått bort.

Syskongrupper är komplexa. De innehåller halvsyskon, styvsyskon, släktingar som blir såsom syskon till de placerade barnen, eller barn som inte har någon relation alls, utan är foster-syskon. Syskon föredrar att stödja varandra vid placering. Då visar de färre beteendeproblem. Syskon står för stöd i många familjeprocesser.⁹

Mc Fadden¹⁰ menar att unga vuxna som har lämnat fosterhemsvården rapporterar om hemlängtan, förlust eller ångest för syskon som de har mist kontakten med genom placeringsprocessen. Separerade barn tar inte med separerade syskon från sina ursprungsfamiljer när de ritar en familjekarta.

---

⁵ Andersson, 1998

⁶ Mc Fadden, 2005-09-12

⁷ ibid

⁸ ibid

⁹ ibid

¹⁰ ibid

I början och i slutet av en fosterhemsplacering, kan oordning i den existerande syskongruppen uppstå kring de biologiska barnen. Plötsligt kommer eller försvinner syskonen för de biologiska barnen. Fosterbarnen kan röra till det för de biologiska barnen. Reaktionen efter sexuella övergrepp eller aggressiva fosterbarn som har blivit fysiskt misshandlade, kan skada eller traumatisera deras fostersyskon och fosterföräldrarnas biologiska barn. De biologiska barnen kan känna sorg genom förlusten av fostersyskon från deras obestämda syskongrupp. Adoption av ett fostersyskon tillåter att djupare syskonband utvecklas.¹¹

Paradoxer att vara syskon tvingas fram av föräldrarna och finns med i sakens natur. Syskon innebär att vara nära, men vara olika individer, att älska, men inte bli sexuellt involverade, att samarbeta, men inte bli beroende av varandra, att vara lojala mot varandra, men inte slå ut föräldrarna, att vara konkurrenser, men inte dominera sina syskon. Att lära sig dessa paradoxer, förbereder syskon för liknande vänskap utanför familjen.¹²

2.4 Syskonrelationer – teoretisk och praktisk erfarenhet

Robert Sanders¹³ säger att syskonrelationer är de mest observerade av alla familjrelationer. Syskon kan vara bästa vänner, en anhängare att tala bekymmer med eller alternativt ha stora konflikter med eller irritera sig på. Barndomen kan vara en tävling om föräldrarnas uppmärksamhet och regelmodeller som är bättre eller sämre. I gammal ålder blir syskonrelationen den viktigaste informella resursen när ohälsan eller odugligheten slår till.

Socialarbetare måste ta många svåra beslut som hänger samman med syskonrelationer, särskilt när det handlar om att splittra en familj så att ett eller flera av barnen kan få placeras under lång tid. Sanders¹⁴ menar att antagandet att syskon alltid ska hållas samman behöver undersökas; bara relationen som sådan är inte tillräcklig för att avgöra frågan. Liknande frågor uppkommer när föräldrar separerar. Skicklighet och försiktig bedömning är nödvändig, men hittills har det inte varit lätt att hitta tillgänglig text som hjälper till att utforska det.

En annan myt som Sanders¹⁵ funnit, är att i familjer där övergrepp förekommit eller i dysfunktionella familjer, där ställer syskonen upp för varandra. Det kan ibland vara sant, men ofta gör barnen som sina föräldrar och blir aggressiva och våldsamma mot varandra, eller så blir ett av syskonen syndabock. Konflikter mellan syskon kan vara upprinnelsen till svår stress hos föräldrarna även i vanliga familjer. De får konfronteras flera gånger per dag med dilemmat att gå in och stoppa bråk eller försvara ett mindre barn, att reda ut vad som är rätt eller fel i dispyter och när de ska hitta andra vägar och låta det krigande paret själva reda ut bråket. Det finns inga lätta svar på dessa frågor, men råden från professionella växer till många familjer – alla behöver djupare kunskaper om syskonrelationer och det är nödvändigt för familjer att lära sig vad de kan göra för att förbättra dem. Så tidigt som 1985 sa Mary Jones & Rosalind Niblett att det är oacceptabelt att fortsätta ta beslut om att placera syskon tillsammans eller att separera dem, i ljuset av så lite kunskap om syskonrelationer. Om det var oacceptabelt på 80-talet, hur mycket mer kunskap har vi idag?

Vad exakt är sibilings/syskon? Enligt Sanders¹⁶ säger Allison Perlman (1967) att det anglosaxiska ursprungsordet "sibb", "gesib", "sib" påminner om en sorts dubbel mening; både

---

¹¹ Mc Fadden, 2005-09-12

¹² ibid

¹³ 2004

¹⁴ ibid

¹⁵ ibid

¹⁶ ibid

att vara född av samma föräldrar och en relation inom dem som har grader av intimitet. Men där finns en omfattande uppställning av relationer som kan beskrivas som syskon.

Definitionen av syskon såsom att ”människor har en eller flera föräldrar ihop” är vanlig, men dessa slår ut några relationer som kunde anses som syskon; styvsyskon, adoptivsyskon och fostersyskon.¹⁷

Det mesta skrivna materialet om syskon har inte fokuserat på kvalitén på relationen mellan syskon, utan har betonat syskon som förhållanden, jämförelsegrupper eller har fokuserat på dem på annat sätt än individuellt. Materialet härstammar alltså från bristen på kunskap om kvalitén i syskonrelationer eller antaganden om dem. Sanders¹⁸ pekar i sin forskning på att kvalitén på relationen mellan två syskon handlar om att förstå hur syskon fortsätter livet tillsammans. Att teoretiskt och empiriskt förstå syskonrelationen som har framkommit ur forskningen på 1900-talet och hur vi ska iscensätta vår kunskap om syskonrelationer i praktiken, så det professionella arbetet med barn och familjer blir en bättre kunskapsbas när det bedöms och planeras ingrepp i familjer med syskon.

Det finns en tendens att förenkla komplexiteten i syskonrelationen. Å ena sidan ses den relationen som en stödjande och fostrande relation, en allians mellan jämlikar. Som jämlika delar syskon en annan värld än den som delas med föräldrarna. De ska skydda oss i skolan från ”skit”, vare sig vi bett dem eller ej. De är de första som delar våra bekymmer, rädslor och ångest. Orden ”systerskap” och ”broderskap” antyder en form av kamratskap mellan orelaterade okända människor, som om man säger ”vi är så nära att vi kunde ha varit syskon”. Vädjan om solidaritet för kvinnor symboliseras alltid som ”systerskap”. Appellen för mänskliga relationer som ska överbygga rasistiska, etniska och kulturella skillnader, är vanligen benämnd ”broderskap”.¹⁹

Å andra sidan ses syskonrelationen som det första uttrycket av konkurrenskraftig relation, konkurrens i första hand om knappa resurser av mat och uppehälle, om föräldrakärlek, ömhet och godkännande. På detta sätt tillhör de rivaliserande känslorna hos unga syskon en ännu outvecklad känsla av bindning.²⁰

2.4.1 Syskon i sagorna

Syskonrelationen är en ingrodd del av det kollektiva psyket. Sofokles (495-406 f kr) skrev om Antigone och Polyneisos, H C Andersen skrev om syskonen Hans och Greta. I Bibeln tas rivaliteten mellan syskon upp i berättelsen om Kain och Abel, Josef och hans elva bröder, Jakob och Esau. Legenden om Arthur visar mer komplexiteten i syskonrelationen. Den har flera aktuella teman om hur syskonrelationer förändras över tid och hur de kan innehålla konfliktämnen, t ex relationen mellan halvsyskon.²¹

Att behandla syskon olika tas upp i Askungen där styvmodern är elak mot styvbarnet och favoriserar de biologiska barnen. I berättelsen om Kung Lear handlar det om tre systrar som på olika sätt tävlar om sin fars uppmärksamhet. Andra sagor tar upp om tre bröder som går ut och söker lyckan och en får prinsessan. Det finns berättelser från, legender, myter, sagor och litteratur där vi hittar polariserande syskonberättelser eller syskon i allians eller i rivalitet och konflikter.²²

---

¹⁷ Sanders, 2004

¹⁸ ibid

¹⁹ ibid

²⁰ ibid

²¹ ibid

²² ibid

2.4.2 Kulturkrocksperspektiv

Det är skillnad på synen på syskonrelationer, mellan etniska grupper inom samma land och sociala klasskillnader. "Halvsyskon" existerar inte i Afrika där de har en centrerad världssyn. Familjen innefattar både föräldrar och yttre nätverk som kusiner. "Syskon" är en akademisk term. "Systerskap" och "broderskap" är vanligare i svarta traditioner och används som ett vidare begrepp av relationer.²³

Som huvudregel världen över, tar i första hand det äldre syskonet hand om det yngre. Modern lär upp äldsta barnet att ta hand om de yngre, ger instruktioner som hon kan lita på och det äldre "barnvaktande" syskonet känner sig tillfreds i sin uppgift. Den barnvaktande kommer i konflikt mellan föräldrar och de syskon som passas och det blir en rollförvirring för den äldste. Å ena sidan är man ansvarstagande såsom vuxen, å andra sidan själv ett barn. "Lillmamma"-rollen är flytande. Barnens åsikt som omhändertagare eller omvårdad är viktig. Det är vanligt att syskon tar hand om småsyskon.²⁴

2.4.3 Familjesammanhanget

Komplexiteten är stor i familjerelationer, från att ett par har varit utan barn, till att ha ett barn, två barn och till flera barn. Sanders²⁵ har utvecklat idén om första -, andra – och tredje gradens relation inom familjen som beskriver relationen mellan individerna, mellan en individ och en relation och mellan relationer. Han visar den växande komplexiteten i familjer som utvecklas. Detta bevisar i ett sammanhang när allt kommer omkring, hur syskonrelationer förändras över tid.

2.4.4 Kvalitén

Sanders²⁶ forskning kring kvalitén i relationen mellan syskon, fokuserade på sju frågor som här sammanfattas. På frågan om syskonrelationen kompenserar föräldrarelationen fann Sanders svar som visade båda möjligheterna och alltså beror det på andra faktorer om relationen är kompensatorisk eller överensstämmande. Han fann att vissa uppföranden/känslor t ex aggression, verkar vara överensstämmande medan andra inte är det.

Sanders²⁷ fann att det svåra kanske ligger i antagandet att barn som växer upp i samma familj upplever en identisk social miljö. Av olika anledningar upplever faktiskt barn i samma familj, väldigt olika social uppväxtmiljö. Detta leder till ett övervägande av effekterna av olika behandling av barnen inom familjen. Den subjektiva upplevelsen från ett barn att ha blivit behandlad som den "heliga kon" eller som en "syndabock" gör att barnen i familjen lämnar ut en väldigt stark känsla av orättvisa.

Det är inte överraskande att starka äktenskapliga relationer mellan föräldrarna knyts till mer positiva syskonrelationer, men mekanismerna för denna association är inte nödvändigtvis enkla. Det noterades att barns skador efter stress inom familjen kan reduceras av goda syskonrelationer. Dessa syskonrelationer kan undermineras av familjens stress.²⁸

---

²³ Sanders, 2004

²⁴ ibid

²⁵ ibid

²⁶ ibid

²⁷ ibid

²⁸ ibid

De flesta föräldrar försöker hitta en balans mellan att ingripa för tidigt eller för sent i barnens bråk. Detta beskydd är nödvändigt vid mer ömtåliga syskondispyter, men samtidigt tillåta barnen när det är möjligt, att lära ut hur beslut tas och kan utveckla konfliktstrategier.²⁹

Slutligen tittade man på hur syskonrelationen påverkar den individuella utvecklingen hos barnet. Man gick igenom hur vi i den naturliga relationen till våra syskon, blir angripna både i villkoren för den sorts person vi håller på att bli och i villkoren för relationerna vi har utanför familjen.³⁰

3. Placera syskon tillsammans eller separera dem?

Vanligen beräknas det att endast 10-20 % av barnen inom vårdsystemet inte har syskon. Sanders³¹ uppger att forskaren Spencer Millham (1986) fann att bara 11 % av 450 barn i vården inte hade någon typ av syskon (hel-, halv- eller styvsyskon). Jane Rowe (1984) fann att 84 % av 145 fosterbarn som de hade studerat, hade hel- eller halvsyskon.

Erfarenheten från barnavården blandar inte bara in separationen från primära vårdgivaren utan också separationer från några eller alla av barnets syskon; barnen placeras oftast i olika hem. Flickor blev oftare placerade med alla sina syskon, än pojkar. Forskaren Marjut Kosonen (1999) samlade uppgifter om 337 adoptiv- och fosterbarn och hon fann att majoriteten av barnen som gick in i vårdsystemet placerades så att det medförde att de separerades från syskonen.³²

3.1 Varför placera syskon tillsammans?

Sanders³³ menar att placera syskon tillsammans försummas i planeringen och det behöver övervägas om det finns legitima skäl till varför barn inte ska placeras tillsammans. ”Att splittra eller inte splittra” var en fråga Mary Jones och Rosalind Niblett (1985) ställde sig och de avslutade ”att fortsätta ta beslut om att separera eller upprätthålla syskonskaror med den knapphet i vår nuvarande kunskap och bedömning, är att yrkesskickligheten tar oacceptabla risker”. Det finns goda skäl till varför syskon ska placeras tillsammans. Låt oss ta en titt på varje i tur och ordning.

- Syskon föredrar att placeras tillsammans

Även med käbbel, glirningar och fiendskap mellan syskon kan relationen utgöra en betydande grad av tröst istället för att vara fullständigt ensam med oron i början, vid en ny situation och att möta nya människor. Det typiska värdet av att placera syskon tillsammans är att barnet liknar en annan, för att få stöd och skydd och för möjligheten att prata om sin ursprungsfamilj. Barn har åsikter om vilket syskon de vill bli placerade med eller inte vill bli placerade med. De har samtidigt starka åsikter om behov och inte behov av att bli placerade med ett syskon; med andra ord har de ambivalenta erfarenheter. Om de inte har direkta önskemål om att placeras med syskon, så vill de bo nära syskonen så de kan ha fortsatt kontakt.³⁴

---

²⁹ Sanders, 2004

³⁰ ibid

³¹ ibid

³² ibid

³³ ibid

³⁴ ibid

- Placering tillsammans bevarar länken till familjens nätverk

Det är viktigt att se att syskon är känslomässigt involverade i varandra och underlättar den sociala utvecklingen – samarbete, överlevnadsstrategier och individualitet. Processen att separera syskon vid placering berövar barnen detta naturliga, stödjande nätverk. Separation från syskonen kan leda till frustration, ångest och depression och de får erfarenhet av förlust, värdelöshet och hjälplöshet. Vuxna ser att detta leder till uppförande som leder till avvisande (rejektion). Professor Audrey Begun (1995) har studerat placeringens mål som är att bevara syskonskaror och man föredrar att placera ihop istället för separerade placeringar med kontakt. Där separata placeringar är nödvändigt, ska regelbundna kontakter arrangeras; inträffa från början och vara mycket flexibla. Samspel är nödvändigt om det är olika handläggare som ansvarar för olika syskon.³⁵

- Placering tillsammans associeras till bättre resultat

Elaine Farmer och Roy Parker (1991) fann vid sin undersökning att barn som återvänder hem från vård, mår bra när förändringar skett för barnen i hushållet. Detta var höjdpunkten och avgörande för dem i barnets syskonrelation eller styvsyskonrelation och deras kritiska påpekande till relationen med föräldrarna. De fann att framgångsrika ”hem-på-försök”-placeringar var kopplade samman med att barnet placerades hemma samtidigt som ett syskon. Detta resultat överensstämmer med David Berridge och Hedy Cleaver (1987) som fann mer framgång i fosterplaceringar där barnen var placerade med någon eller alla syskon. Marilyn B Thorpe och Greta Toni Swart (1992) visar i resultaten av att placeras tillsammans eller ej, att separerade syskon trots att de har mer riskfaktorer och fler placeringar, har färre symptom och bättre skolprestationer under deras tid i fosterhem, när man jämför med syskon som lever tillsammans under placeringstiden. Detta visar att placering tillsammans inte enbart är en förmån för barnen och att försiktig bedömning av styrkor och svagheter i syskonrelationen alltid måste göras.³⁶

En anledning att placera tillsammans är att skydda de existerande syskonbanden och utveckla en livslång syskonförbindelse. De problem man trodde var orsaken för att separera syskon, har blivit rejält förstörade. Syskonrivalitet kan hanteras, det är normalt för syskon att bråka, slåss och vara oense. Syskon kan bara lära sig gå vidare om de har stor tillgång till varandra. Syskon mår bättre tillsammans med sitt ansvarstagande syskon. Ansvarstagaren drabbas av ovanlig skuld och trauma om de separeras. Vi måste träna fosterföräldrarna i hur de ska involvera det ansvarstagande barnet tills hon eller han känner att syskonen är säkra och kan avstå sin roll.³⁷

Barnen kan ha delade rum. Fosterföräldrarna kan ha individuell speciell tid för varje barn och subgrupper. Barn kan placeras stegvis, med det mest behövande barnet som anländer först.Handledning kan arrangeras för familjer som tar en syskongrupp.³⁸

3.2 Anledningar för att separera syskon

Tidigare ansåg man enligt Mc Fadden³⁹ att en anledning att separera barn var att det ansvarstagande barnet måste få vara barn. Fosterföräldrarna klarar inte att komma emellan det

³⁵ Sanders, 2004

³⁶ ibid

³⁷ Mc Fadden, 2005-09-12

³⁸ ibid

³⁹ ibid

ansvarstagande barnet och yngre syskon. Trycket från ett syskon kan störa föräldrarnas egna barn och ha en negativ inverkan på deras äktenskap. En annan anledning är om fosterföräldrarna har förkärlek till ett barn och inte vill ha alla syskonen. Ytterligare anledning kan vara om ett barn har särskilda behov och behöver särskilt fokuserad fostran. Ett splittrande barn ska inte äventyra andra barns rätt att bli adopterade. När syskon redan har separerats, är bandet till de närvarande föräldrarna viktigare än syskonbanden.

De skäl som finns för att separera syskon är om ett barn har blivit extremt utnyttjat av ett syskon. Om ett barn har behov av behandling som inte kan uppnås i foster- eller adoptivhem. Om ett barn har en relation med fosterhemmet och det hemmet inte kan ta emot mer än ett barn. Det är det enskilda barnets behov som ska vara mer viktig än att hålla samman syskonskaran.⁴⁰

3.3 Negativa effekter

Det finns eventuella effekter som kan uppkomma när syskon är separerade. De kan bli deprimerade då de förebrår sig sina tidigare ”dåliga tankar” som orsaken till separationen (naturlig syskonambivalens) och upplever en förlust av självet. De förlorar en delad historia och förlorar känslor av eget värde, självförtroende, självbild. De förlorar sin framtida relation.⁴¹

3.4 Reparera syskonbanden

Undersök de naturliga syskonbanden. Engagera de äldre syskonen för att hjälpa de yngre. Sammanställ syskonpar eller subgrupper. Undersök reaktionerna i familjens traumatiska historia. Förstå att varje syskon har haft olika erfarenheter. Låt barnen träffa sina syskon regelbundet.⁴²

4. Metod

Detta kapitel syftar till att ge läsaren en möjlighet att följa undersökningens hela arbetsprocess, från val av metod till tillvägagångssätt vid analys av studiens resultat. En diskussion förs kring förförståelse och etiska överväganden. Jag känner inte att det uppstått några metodproblem utan arbetet har avslöpt enligt planerna.

4.1 Val av metod

Huvudsyftet med min undersökning är att söka kunskap om vad de inblandade anser och känner kring när en syskonskara har splittrats, men där man ändå försöker bibehålla kontakten. Jag valde att utgå ifrån en familj och intervjua personer som har olika roller i ärendet. Vidare sökte jag kunskap som kunde ge en djupare förståelse av de inblandades tankar kring barns syskonkontakt. För detta krävdes verbala beskrivningar och kvalitativa tolkningar i narrativa berättelser.⁴³

Respondenterna valdes ut genom att författaren är familjehemssekreterare i ärendet och handleder familjen. Socialsekreteraren kontaktades om idén och hon bekräftade att hon trodde det skulle fungera att intervjua de inblandade i denna familj. Fosterfamiljens olika familjemedlemmar samlades vid en videoinspelning där vi samtalade om de viktigaste frågorna för

---

⁴⁰ Mc Fadden, 2005-09-12

⁴¹ ibid

⁴² ibid

⁴³ Lundby, 2002

dem runt syskonplaceringar. Därefter formade jag de frågor jag sedan ställde till var och en. Jag intervjuade varje person enskilt av fostermamman, -pappan, den biologiska sonen, fosterpojken, socialsekreteraren och enhetschefen.

Intervjufrågorna var upplagda så, att varje respondent fritt skulle kunna associera och reflektera. Det finns ingen sanning utan det är respondentens bild som är viktig för hela sammanhanget. Jag har försökt att inta en icke-vetande position, där respondenten är experten som vet svaret på varje fråga. Jag har ställt processfrågor och cirkulära frågor och har försökt att utforska och reflektera i intervjusituationen, varit stödjande och uppmuntrat respondenten att reflektera vidare.

4.2 Etiska överväganden

Ett etiskt krav som ställs på forskning är konfidentialitetskravet. Det handlar om att uppgifter om personer som ingår i undersökningen ska ges största möjliga konfidentialitet, säkerhet mot obehörig åtkomst. Denna fråga återfinns i flera steg i undersökningsprocessen, bl a i rapporteringsfasen.⁴⁴ I denna undersökning har hänsyn tagits till detta krav genom att avpersonifiera materialet så att utomstående inte kan identifiera respondenterna samt att endast författaren haft tillgång till det insamlade materialet innan det avpersonifierades. Detta försäkrade jag de medverkande i undersökningen om i personligt samtal före intervjun.

När ett barn ska intervjuas, är det brukligt att fråga föräldrarna om samtycke. Pojkens enda förälder är mycket svår att få kontakt med, då kontakt undviks med socialtjänstemän. Eftersom personerna som blivit intervjuade inte går att identifiera och poängen är hur olika inblandade ser på en problematik, valde jag att inte begära förälderns samtycke.

Det finns många frågor inom området som är skuldskapande, eftersom det är lätt att identifiera sig med det placerade barnet. Det har inte varit min mening med arbetet att skapa skuld hos någon, bara lyfta fram en fråga som är återkommande inom området att placera barn i familjehem. Kanske kan vi närma oss någon policy i frågor som rör syskongrupperns placering i familjehem.

4.3 Förförståelse

Förförståelse innebär att man aldrig kan gå in helt förutsättningslöst och objektivt i en situation, man har alltid en förkunskap om det som ska undersökas.⁴⁵

Min egen förförståelse vad gäller syskonplaceringar och just detta fall, är dels teoretisk och dels praktiskt förvärvat. Jag har läst en del teori i ämnet om syskon, har varit delaktig i olika syskonplaceringar genom mina yrkesverksamma år, var den familjehemssekreterare som gjorde djupintervjun av denna familj samt matchade Torbjörns placering med hans kontaktfamilj. Förförståelsen får antas ha påverkat mitt sätt att se på det undersökta materialet på ett visst sätt och välja de perspektiv och ansatser jag använder mig av i arbetet.

Trots att jag gick in i arbetet med en viss förförståelse om det som skulle undersökas, kan jag inte säga att jag förväntade mig att få vissa svar eller att jag hade några speciella eller starka åsikter inom ämnet som skulle kunna påverka resultaten på ett otillbörligt sätt.

4.4 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

Validitet eller giltighet, är ett mått på om man undersöker det man avser att undersöka, att man mäter det man vill mäta.⁴⁶ Genom att beskriva undersökningsprocessen så utförligt som

---

⁴⁴ Kvale, 1997

⁴⁵ ibid

⁴⁶ ibid

möjligt, får läsaren bilda sig sin egen uppfattning om huruvida resultaten är trovärdiga utifrån tillvägagångssättet.

I kvalitativa undersökningar närmar sig de båda begreppen reliabilitet och validitet varandra. Reliabilitet handlar om hur tillförlitligt tillvägagångssättet är, i vilken mån det ger samma resultat oavsett vid vilket tillfälle man använder sig av det. I detta fall är nog risken för skevhet stor, eftersom det är en så pass subjektiv teknik och en mycket liten undersökning.

Då undersökningen består av kvalitativa intervjuer är det svårt att tala om generaliserbarhet i statistisk bemärkelse, då materialet inte grundas på ett representativt och slumpmässigt urval.

4.5 Redigering av citat

Jag har valt ut fem för mig intressanta frågor som visar komplexiteten i problemet. Frågan om den egna syskonskaran visade respondenternas förförståelse, d v s att tidigare erfarenheter och värderingar påverkar ens handlingar i nuet. Respondenterna reflekterade och blev medvetandegjorda i hur saker hänger ihop. Svaren på frågorna sammanfattas i resultatdelen och får stå okommenterade där. Alla sex respondenternas svar finns med, men endast några citat i varje fråga, så att läsaren kan se olikheterna i svaren utifrån den roll personen har. Citaten kommenteras av författaren i analysavsnittet. När citat används, sätts de inom citattecken med förminskat typsnitt.

4.6 Analysförfarandet

Under arbetets gång har jag tänkt i cirkulära frågor, positivt tänkande och sammanhangets betydelse enligt biologen och antropologen Gregory Bateson och domäner som är en filosofisk metod som biologen Humberto Maturana⁴⁷ skapat. De frågor jag ställt har varit öppna processfrågor för att få respondenten att själv reflektera vidare. Jag vill i analysen vara positiv för att kunna ge hopp till läsaren om framtiden. Bateson har ett ekologiskt tänkande om sammanhangets betydelse så att alla röster blir hörda. Det systemiska tänkandet är ett förhållningssätt där allt händer i relation till någon annan. Detta har jag inspirerats av. Analysen är uppdelad i tre domäner, vilka befinner sig i relation till varandra och ger olika dimensioner av vår levda erfarenhet. De tre domänerna är (1) produktionsdomänen; en värld av fakta, rätt och fel, ordning och säkerhet, kontrakt, planer, legalitet. (2) Utforskningsdomänen; en värld av berättande och berättelse, mångfald är önskvärd, en värld av komplexitet och moralisk logik, nyfikenhet, konsultation, utforskning, frågande, reflektion och skillnader. (3) Estetiska domänen; ett förhållningssätt, här görs ställningstaganden vad som är lämpligt, vad som passar i form, mönster, för sammanhållning, är vackert med tanke på etik och moral, med tanke på sammanhanget etc. Slutligen vill jag i analysen medvetandegöra dem som samarbetar kring umgänget att genom dialogen sätter vi ord på de känslor vi alla har.

5. Resultat

I resultatredovisningen sammanfattar jag vad intervjuerna gav och de får stå okommenterade där.

5.1 Ursprungsfamiljen

Fyra bröder i åldrarna 4, 6, 10 och 11 år tvångsomhändertogs sommaren 2005. Fadern avled när yngste brodern var 1 år. Modern har missbrukat droger under barnens uppväxt. Modern

---

⁴⁷ <http://www.amove.se/teoriblad/Domanerna.pdf#search=%22Maturana%2Bdom%C3%A4ner%22>, 2006-10-12

har två barn i ett tidigare förhållande, vilka varit omhändertagna under dessa barns liv. Dessa fyra bröder har träffat de två äldre syskonen vid några få tillfällen. Socialtjänsten försöker bistå med träffar när de stora barnen som bor i en annan del av Sverige, kommer på besök i Göteborg. En sådan träff har skett en gång sedan omhändertagandet.

Bröderna placerades i tre fosterhem, då endast ett hem kunde ta två bröder. De två äldsta pojkarna kände sina familjer innan, de var kontaktfamiljer åt pojkarna. Vårdplanen är sådan att bröderna träffas en gång i månaden och sover över hela helgen hos den familj som då har "värdskapet". Detta är ett rullande schema, d v s var tredje månad har varje familj hela syskonkaran en helg. Däremellan händer det att de två "ensamma" bröderna träffas emellanåt. Modern är medbjuden vid syskonträffarna, men kommer inte alltid.

De tre familjehemmen har haft var sin familjehemssekreterare som handlett dem. De har gjort hembesök och haft regelbunden telefonkontakt. Socialsekreteraren har regelbundet hälsat på och haft barnsamtal. Var sjätte månad har alla tjänstemän, de tre familjehemmen och pojkarna träffats för att stämma av planeringen och ändra om något har behövts justeras utifrån varje pojkes behov. Det har varit en öppen stämning där alla kunnat säga sin mening och blivit lyssnade på.

5.2 Intervjupersonerna

De sex respondenter som är intervjuade i detta arbete är fosterpojken Torbjörn (fingerat namn), den biologiske sonen, fosterföräldrarna, socialsekreteraren och enhetschefen. Fosterfamiljen och Torbjörn är intervjuade i hemmet och tjänstemännen är intervjuade på kontoret. Intervjuerna är inspelade på band och ordagrant avskrivna.

5.3 Syskons betydelse för de inblandade

Den första frågan handlar om hur den egna erfarenheten påverkar åsikterna om syskons betydelse. Jag valde att fråga om vad syskon betydde för var och en. Svaren var lika, "det är mitt blodsband, de är mig närmast oavsett vad man sen får för relation, det är dem man växt upp med och haft kontakt med hela livet". Någon önskade en djupare kontakt än vad det blivit. Syskon betyder väldigt mycket. Båda pojkarna räknade upp alla barn som finns i deras familjer såsom deras syskon, oavsett vem som är föräldrarna. Följande citat får vara exemplet på denna fråga.

"Närhelst man träffas är det alltid så lätt för man har en speciell relation. Det krävs inga förklaringar utan man är den man är. Man känner att även om man inte träffas så ofta, vilket är olika med olika syskon, så känner jag att de finns där och jag vet att skulle jag behöva hjälp av nåt slag, så tror jag att de skulle ställa upp för mig". Socialsekreteraren

5.4 Dessa pojkar placeras i olika familjehem

Nästa fråga handlade om respondentens tankar om att bröderna delades på vid omhändertagandet. Alla är överens om att hade det varit möjligt, tror de att det varit bäst för bröderna att vara tillsammans, men alla är realistiska och ser flera hinder som fanns.

"Jag tänkte lite grand på det när Torbjörn och hans bröder placerades i olika hem förra året. De hade ju varit väldigt mycket tillsammans förut. Det hade väl egentligen varit bäst om de hade kommit till samma familj, men jag hade nog inte orkat leva med dem alla här. Hade jag behövt bli placerad på samma sätt, skulle jag velat vara tillsammans med något syskon". Den biologiske sonen

”Jag funderade inte så mycket på att vi bröder kom till olika familjer. Jag hade inte velat att det var annorlunda, att vi bodde ihop. Det är roligt att träffa min äldste lillebror ibland, för då har man bara roligt när man träffas. Om vi skulle ha det bra ihop ville jag bo med honom, men även med de två andra, det skulle kunna gått”. Torbjörn

”Det är klart, tänker man på det, så hade det varit trevligare för dem alla om de hade varit i samma familj, men det var väl inte så lätt att få ihop fyra till ett ställe. Sen märker man att Torbjörn och hans närmaste bror är sammansvetsade på nåt vis. Jag skulle nog ha velat vara ihop med en bror i den åldern, om jag behövt bli placerad i fosterhem. Man vill vara så nära varandra som möjligt. Praktiskt är det väl inte så lätt”. Fosterpappan

5.5 Hur ofta skulle Torbjörn vilja träffa sina syskon?

Då Torbjörn är tystlåten och sällan uttrycker sina drömmar och önskemål, är det svårt att avläsa hans behov av kontakt med bröderna. Fostermamman uttrycker det så här:

”Torbjörn säger inte hur ofta han vill träffa sina syskon, men jag märker att han kanske skulle vilja träffa sin äldsta lillebror var fjortonde dag, inte som han har uttalat men det ser man. Ja, de skulle väl kunna träffas ännu mer om de fick välja. Hade de bott närmare hade de cyklat till varandra mycket oftare. Jag tror han har olika behov av att träffa olika syskon. Det värsta är att Torbjörn inte uttalar om han har sug att träffa den ena brodern eller den andra. När de är ihop ser man det goda de har ihop. Jag tror det är tillräckligt att vi bjuder alla bröderna en gång i månaden tillsammans. Han säger aldrig att han vill ringa, utan det är vi som säger det, att nu får du ringa, det var längesen”. Fostermamman

Torbjörn har i intervjun lite svårt att uttrycka vad han önskar, men han verkar nöjd med kontakten som han får hjälp med. Han är också medveten om att den äldste lillebrodern får mer förtroenden än andra, av honom.

”Jag ringer till någon av mina bröder någon gång så där, när jag känner för det. Det kan gå två veckor emellan, det är olika. Jag pratar med min äldsta lillebror om saker jag inte pratar med någon annan om. Jag kan säga en del saker som han inte säger till någon annan. Familjehemmet hjälper mig att träffa mina bröder. De lyssnar på mig. Som när vi åkte till sommarstället så ville jag att min äldsta lillebror skulle följa med och då ordnade de det, det var bra”. Torbjörn

5.6 Vad har socialtjänsten haft för tankar kring syskonkontakten?

Detta är de vuxna mer klara över, än barnen som inte riktigt förstår vem socialtjänsten är.

”Tankarna från socialtjänsten när det gäller de här barnen har varit att man ska låta barnen träffas och att Torbjörn och hans äldsta lillebror skulle träffas ofta, eftersom de var bundna till varandra. Det var prioriterat med närheten och även de små har familjehemssekreterarna haft tankar om och jobbat väldigt med. Deras familjehem behövde insikt i vikten av att träffa sina syskon och att hålla kontakt med de andra familjehemmen. Det har ju inte varit helt smärtfritt med all kontakt. Familjehemssekreterarna har försökt att jobba jättemycket för att få helhetssynen. Så tankarna om syskonkontakt har funnits från början”. Enhetschefen

”Jag känner att socialtjänsten lyssnade på våra önskemål, det var inget att pracka på, utan det var hela tiden att vi skulle känna efter. Det gjorde vi och det var nära att vi tog båda, men vi känner att det var rätt beslut vi tog. Vi hade fyra barn redan innan, även om tre är vuxna så tar de tid. Från början vet jag att ni sa att de små skulle träffas någon gång i halvåret och de andra två skulle träffas någon gång i månaden. Men så blev det varje månad för de små med. När man ser det ur barnens synvinkel förstår man att de behöver träffas. Så jag tror att socialtjänsten har försökt det bästa för alla. Jag känner att det är vettigt att ha syskonträffar, även om jag kände när ni sa det första gången att det var lite ofta, men det blir ju bara var tredje månad för oss.

Ni har gjort det bästa av situationen känns det som. Socialtjänsten hade en tanke om syskonkontakt och det kanske blev lite tätare med de små än jag tänkte från början, men nu är det bra”. Fostermamman

”Jag märker att socialtjänsten lyssnar på mina önskemål, att ni sa att vi skulle försöka med syskonträffar. Jag tycker man ska tänka på att syskon ska få lov att träffas om de inte bor ihop”. Torbjörn

Vid frågan om det finns någon uttalad policy hos socialtjänsten beskriver socialsekreteraren den som att man i möjligaste mån ska försöka att placera syskon tillsammans. Men visar det sig att det inte går, får man hitta andra lösningar. Socialsekreteraren tycker att den allmänna synen har förändrats under de sista två åren. Vikten av att syskon träffas poängteras mer.

”Röster har tidigare genom åren ifrågasatt om det verkligen är bra att syskon ska bo ihop. För mig är det så, att är det inte väldigt störda barn och speciella omständigheter så tycker jag utifrån egna erfarenheter, att det är klart att man ska försöka att placera syskon tillsammans. Man ska inte försöka leta efter undantag. Policyn skulle i och för sig kunna vara tydligare, att man såg till att nu måste man hitta en familj som kan ta syskon, man tittar ju på den tillgång man har”. Socialsekreteraren

Det är olika saker som styr i denna stadsdel. Det finns åsikter om att absolut inte placera i nätverket lika väl som att man bara ska placera inom nätverket. Tillgången på familjehem som kan ta syskon och enskilda tjänstemäns åsikter påverkar utgången för barnens placeringar. Allting har betydelse i ett ärende hur det blir. Även slumpen...

5.7 Skuldkänslor hos de inblandade

Det finns mycket skuld i samband med att barn omhändertags och kanske ännu mer kring att en syskonskara splittras. Här följer två citat som talar tydligt vad fler kanske känner.

”Jag har från och till tänkt, det är ett sånt ärende som kan komma på mig ibland på väg till jobbet eller man sitter hemma och tänker, att vad har vi gjort egentligen. Vi har tagit dem från deras mamma, vi har verkligen splittrat en hel familj, så kan jag faktiskt känna ibland. Jag kan se det tekniska i det hela, det gick inte att göra på nåt annat sätt, eller? Det har följt mig, jag tänker att det är ett fruktansvärt stort ingrepp. Jag kan känna skuldkänslor i det, ganska rejält mycket”. Socialsekreteraren

”Egentligen känner jag för Torbjörn och hans äldste lillebrors del, så var det vårt fel lite. Jag känner lite skuld ibland, som om ni ville ha Torbjörn och brodern här. Vi trodde nog att vi skulle bli familjehem på nåt sätt, så jag hade nog blivit ledsen om vi inte hade blivit det. Men det hade jag väl fått ta, eftersom vi resonerade så att vi inte kunde ta två bröder. Jag tror att ni har försökt att hitta bra familjer, till de olika pojkarna”. Fostermamman

5.8 Stadsdelens överväganden

Vid intervjun med enhetschefen framkom att stadsdelen har en tydlig tankegång kring syskonkontakt och syskonträffar. Det prioriteras när syskon inte kan placeras tillsammans i familjehem. Enhetschefen anser att familjehemssekreterarna är mycket duktiga på att ordna syskonträffar och att handleda familjehemmen så de får insikt i vikten av att barnet får träffa sina syskon. Handledningen handlar om att familjehemmen måste hålla kontakt med varandra för syskonbandets bevarande, för helhetssynen.

”Det har varit en jättestark drivkraft från socialtjänstens sida att bibehålla kontakten. Jag ser ju skillnaden på hur det är idag, jämfört med andra stadsdelar. Jag tror att vi börjar bli bra på det, vad gäller umgänge. Det finns väldigt starkt både hos socialsekreterarna och familjehemssekreterarna, jag är så himla stolt över att det är så självklart idag”.

Enhetschefen tycker att socialtjänsten har en uttalad policy vad gäller syskonplaceringar, att man försöker hålla ihop syskon i möjligaste mån om det går och om man måste splittra dem så är man noga med att se vilka syskon som ska placeras tillsammans. Som mest har stadsdelen placerat tre syskon i samma familjehem och hemmet har då fått handledning av en psykolog på orten.

6. Analys

Detta arbete har lärt mig att lyssna in berättarens historia, att följa deras berättelse, men när jag sedan skrev ner den blandades den med mina egna känslor. Arbetet har varit en bearbetning av min egen berättelse i detta svåra ämne och har gett mig många tankar om hur vi framåt ska fortsätta ge syskon möjlighet att träffas och hålla kvar sin relation. Analysen är uppdelad i domäner som förklarats i avsnitt 4.6, för att hjälpa till och skapa mening i detta sammanhang.

Utifrån sammanhanget skapar vi mening. Vi är del av det vi beskriver. Det finns ingen objektivitet. Allt händer i relation. Systemets vishet – allt är logiskt. System är öppna för kommunikation. Vi får information genom skillnader. (Bateson)

6.1 Produktionsdomänen

Denna handlingens domän är som om det bara finns en sanning, en objektiv verklighet. Man utgår ifrån gemensamma överenskommelser i samhället och kulturen om vad som är rätt eller fel, regler, teorier, kontrakt, mätbara bedömningar.

Vid omhändertagande enligt LVU följer automatiskt att socialtjänsten mer tydligt kan sätta ramarna för hur vården ska bedrivas. Redan från början talade vi om att vi måste vara flexibla i umgänget med modern och syskonen. Vi gjorde sammanhangsmarkeringar; när, var, hur ska umgänget ske. Vi har haft regelbundna kontakter och träffats alla tre familjehemmen, socialsekreterare och familjehemssekreterare tre gånger sen placeringen startade. Vid dessa träffar har vi sammanfattat hur syskonkontakten varit sen vi senast sågs och hur den ska se ut fram till nästa gång. Vi har gjort tydliga umgängesplaner.

Att fosterpappan i intervjun säger att han tror det är lagstiftat med syskonkontakt, ser jag som att socialtjänsten har varit tydliga med sin åsikt om barnens behov.

”De planerade syskonkontakterna i de jämna intervallerna, det är väl lagstadgat, är det inte det? Eller är det en rekommendation? Socialtjänsten har drivit det. Det är de reglerna som vi har försökt att följa”. Fosterpappan

När vi först träffades och videospelade ett samtal med hela familjen kring syskons betydelse och syskonkontakt, sammanhangsmarkerade jag vad som skulle gälla kring de enskildas intervjuer när jag kom nästa gång för detta arbete. Alla familjens intervjuer gjordes samma dag, varje intervju skulle bandupptagas och varje respondent skulle få vara anonym. Det viktiga är sammanhanget och olika inblandade personers berättelse runt temat.

Efter genomförandet av alla intervjuerna, känns det som att respondenterna var trygga i rollen att få delta i arbetet och att de var på det klara med vad det handlade om.

6.2 Utforskningsdomänen

Förklaringsdomänen innehåller många verkligheter eller perspektiv, det finns ingen sanning, rätt och fel. Allt är tillåtet att prata om. Alla berättelser har lika värde. Ingen bedömning. Det handlar om att förstå och skapa mening.

Mina reflektioner efter intervjuerna av denna familj och tjänstemännen är, att familjen är nöjda med sitt liv tillsammans. De mår alla bra utifrån hur familjekonstellationen är. Syskonkontakten mellan Torbjörn och hans övriga syskon fungerar och alla verkar nöjda med det. Under intervjun fick mina frågor respondenterna att reflektera både över sina egna syskonrelationer, över Torbjörns och om vi skulle göra ett omhändertagande idag, skulle det för ett par av respondenterna se annorlunda ut. Hittills uppfattar jag från intervjuerna att de inblandade har gjort ett mycket gott arbete kring Torbjörn och hans fosterfamilj. Jag har fått fosterföräldrarna att förstå vikten för ett fosterbarn, att ha kontakt med sina rötter, sin mor och sin syskon. Deras insikt om syskons betydelse är tydlig.

”Man kanske ska tänka på som fosterfamilj, att det säkert finns behov av att träffas. Man kanske inte riktigt från början förstod att det är så viktigt med syskon, man måste ju låta dem få ha den kontakten. Man måste nog tänka på det mer som fosterfamilj, att det är viktigt. Får man inte en chans som liten, så måste man få bygga en relation även om man inte kan bo ihop. Barnen kan ju inte göra nåt åt att de inte får bo ihop, då måste vi hjälpa dem. Vi kan ju skada för att vi inte förstår, beroende på vilka regler vi har. Det är viktigt att få en chans att träffas, att kontakten finns. Det är ett livslångt förhållande, där syskon ställer upp när det väl gäller”. Fostermamman

Jag har reflekterat över hur varje intervjupersons egna barndom med syskon, påverkar uppfattningen om syskons placering tillsammans. Jag känner av mitt, fostermammas och socialsekreterarens dåliga samvete som blir mycket tydligt. Jag tänker då på kvinnans nedärvda skuld som Marianne Fredriksson beskriver så träffande i boken *”Anna, Hanna och Johanna”*. En mor ärver skuld av sin mor och överför till sin dotter. Vi tre kvinnor har dåligt samvete för att vi delat på syskonen. Hade vi kunnat göra annorlunda?

Jag uppfattar att min handledning av familjehemmet lett till större förståelse för Torbjörns person och hans behov av sin ursprungsfamilj och jag ser att jag fortsättningsvis behöver handleda dem för att de ska komma honom närmare inpå livet, att han ska ha förtroende nog att tala om hur han känner. När ett barn är tystlåtet och saknar verbal förmåga, är det viktigt att vi vuxna hjälper till och frågar om barnets känslor och tankar så ord blir högt uttalade. Då blir reflektionsprocessen mer aktiv för barnet och tydliggör hur barnet vill få en bättre kontakt med sina rötter eller att åhöraren får veta barnets berättelse.

6.3 Estetikens domän

Det handlar om ett förhållningssätt, att göra ett ”vackert” arbete, etiskt, moraliskt med respekt och ödmjukhet. Personliga värderingar, fördomar, känslor, fult-vackert, religion.

Att dela en syskonskara är förenat med mycket vånda och skuldkänslor. Det är så många aspekter som styr socialtjänstens bedömningar. Torbjörn hade en kontaktfamilj som han var trygg med sedan fem år tillbaka. Vi tyckte att de skulle bli hans familjehem och denna åsikt styrde resten. Om vi istället ansett att syskonen skulle placeras två och två, hade den viktiga relationen för Torbjörn försvunnit. Hur hade det påverkat honom? Hade han kunnat ha kvar relationen till kontaktfamiljen fast han och brodern placerats i annat hem? Dessa tankar har uppkommit sen intervjuerna gjordes och de tål att tänkas vidare på, för kommande placeringar av syskon.

Torbjörn säger sig vara nöjd som det är, men han säger sällan någonting. Det känns som att Torbjörn är nöjd, han utvecklas bra i skolan, fungerar väl i familjen och med kamrater och sover gott på nätterna. Vad får mig då att tro att han hellre skulle bo med sin bror? Är det min egen barndom som påverkar tolkningen, är det forskningen? Har vi möjlighet att placera dem tillsammans i framtiden?

Alla intervjuerna visar vikten av att låta pojkarna ha en tät kontakt. Vi måste våga prata om allas bild av de fyra pojkarnas bästa. Jag har försökt att genomföra intervjuerna med respekt och ödmjukhet, då jag känt att flera inblandade haft dåligt samvete för att inte Torbjörn och hans äldsta lillebror blev placerade ihop. Mina personliga värderingar har följt mig hela tiden under arbetets gång och jag är övertygad om att alla inblandade gjort efter sina personliga värderingar det som blir bäst för Torbjörn, familjehemmet och Torbjörns syskonkontakt.

6.4 Slutord

De sex respondenterna som intervjuades svarade beredvilligt på vad syskon betydde för var och en, hur de såg på att just denna syskongrupp placerades i olika familjehem, hur ofta de trodde att Torbjörn ville och behövde träffa sina bröder. De reflekterade över socialtjänstens del kring syskonkontakten och om det finns någon policy kring syskonkontakter i stadsdelen. Skuld känslor framkom som en del i hela problematiken.

Syskonkontakten har fått en mycket viktig betydelse i detta ärende redan från början och all handledning syftar till att på ett positivt och uppmuntrande sätt stödja att kontakten sker regelbundet och så ofta pojkarna behöver träffas. Det är oerhört viktigt att vuxna är lyhörda till barns tysta språk, frågar dem om hur de tänker, känner och om de skulle vilja träffa någon eller några av syskonen. Kan vi hjälpa barnen att få ord på sina känslor får vi reda på mer om deras behov. Jag tycker vi hanterat syskonkontakten mycket väl i ärendet.

Jag har i detta arbete försökt att ställa frågor som inte är skuldbeläggande, mer cirkulära, för att få intervjupersonens tankar runt frågorna. Det känns som att samtalen blev lättsamma och även gav respondenterna något att tänka på framöver. Mitt syfte med arbetet har varit att skriva om ett återkommande dilemma inom fosterbarnsvården där vi alltid kommer att brottas med temat om vi gjort de rätta valen.

Genom det teoretiska avsnittet, kom mina tankar igång med en större bredd än jag tidigare har funderat på kring syskonbanden. T ex att man i världen har olika definition av syskon och hur ofta syskon finns med i olika berättelser. Jag har blivit mer lyhörd för diskussioner om syskon både i massmedia, på föreläsningar och i utbildningar. Min förförståelse har ökat.

Intervjuerna gav mig olika berättelser, inte någon sanning. De inblandade har givit mig just sin bild från sin roll. Jag har starkt begränsat antalet intervjuer och vet att det finns personer i systemet som inte har blivit intervjuade, som mår dåligt på olika sätt. Anledningarna har vi ännu inte fått klarhet i, men genom fler uppskattande frågor kommer nya berättelser bli framlagda från fler personer i familjesystemet i framtiden. Detta kommer fortsättningsvis att sysselsätta oss alla inblandade.

Till sist vill jag säga att jag tycker att de inblandade i dessa intervjuer har varit fantastiskt tillmötesgående och ställt upp mycket öppenlyttigt. Jag hoppas att framtidens syskonplaceringar ska få samma möjligheter till reflektioner och flexibilitet och att barnen alltid ska stå i centrum vid planeringen av syskonkontakten.

Referenser

Litteratur

Andersen, Tom (2003) *Reflekterande processer – samtal och samtal om samtalen* Mareld

Andersson, Gunvor (1998) *Föräldrakontakt och familjetillhörighet ur fosterbarns perspektiv* Socialvetenskaplig tidskrift 1998:1

Cajvert, Lilja (1998) *Behandlarens kreativa rum* Studentlitteratur Lund

Fredriksson, Marianne (1996) *Anna, Hanna och Johanna* Wahlström & Widstrands förlag

Hydén, Margareta & Hydén, Lars-Christer (2002) *Samtal om den nya familjen och det eviga föräldraskapet* Natur och Kultur

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun* Studentlitteratur Lund

Lundby, Geir (2002) *Livsberättelser och terapi – om nyskrivning av historier och ett narrativt arbetssätt* Natur och Kultur

Martensen-Larsen, Oluf & Sörrig, Kirsten (1991) *Familjemönster och personlighet Varför blir man den man blir?* Centraltryckeriet Borås

Sanders, Robert (2004) *Sibling Relationships Theory and Issues for Practice*, Palgrave Macmillian China

Socialtjänstlag (SFS 2001:453)

Wrangsjö, Björn (2004) *Utforska tillsammans Handledande förhållningssätt* Mareld

Föreläsning

McFadden, Emily Jean *Preserving the Sibling Bond* Föredrag vid Familjehemskonferensen Göteborg 2005-09-12, Professor, School of Social Work, Grand Valley State University, Michigan, USA

Internet

<http://www.notisum.se/index2.asp?iParentMenuID=236&MenuID=314&iMiddleID=285&top=1&sTemplate=/template/index.asp> , 2006-09-13

<http://www.amove.se/teoriblad/Domanerna.pdf#search=%22Maturana%2Bdom%C3%A4ner%22> , 2006-10-12

Bilaga

Intervjufrågor

2006-08-22

Frågor till alla

1. Vad betyder syskon för dig?
2. Kan du berätta kortfattat hur du hade det med dina syskon när ni bodde ihop?
3. Hur upplevde du att dessa pojkar placerades i olika familjer?
4. Hade du velat att det var annorlunda, idag?

Fosterföräldrarna, socialsekreteraren, enhetschefen

5. Hur har du tänkt kring att Torbjörns syskonskara splittrades?
6. Skulle du velat att placeringen gjordes på ett annat sätt idag?
7. Vad styrde hur det blev med de fyra pojkarnas placering i tre familjehem?
8. Är det viktigt, tycker du, att bo ihop med ett eller flera syskon eller att gå på samma skola?
9. Vem är Torbjörn mest lik till sättet, av sina syskon?
10. Vet du vad socialtjänsten haft för tankar kring syskonens kontakt?
11. Hur upplever du socialtjänstens roll i att försöka bibehålla kontakten mellan syskonen?
12. Har socialtjänsten någon uttalad policy/syn på syskonplaceringar?
13. Vad styr i denna stadsdel?
14. Hur tycker du att syskonkontakten fungerar idag? Efter planeringen?
15. Hur ofta tycker du, är Torbjörn i behov av/vill han träffa sina syskon? Olika för olika syskon?
16. Vad tror du pojkarnas förälder har för uppfattning runt syskonens placeringar och hur de umgås?
17. Är det något mer du skulle vilja ta upp kring syskonfrågor eller runt Torbjörn och hans syskon?

Torbjörn

5. Vad var bra och vad var dåligt när ni bodde tillsammans hos er gemensamma mamma?
6. Vilka räknar du som dina syskon? Vad gjorde ni tillsammans när ni bodde ihop?
7. Vad gör ni när ni träffas idag? Vad skulle du vilja göra?
8. Vad är bra och vad är dåligt idag?
9. Pratar du med något syskon om saker du inte pratar med andra om?
10. Hur ofta vill du ringa någon av dina bröder? Hur ofta ringer du?
11. Skulle du velat att placeringen gjordes på ett annat sätt idag? Skulle du velat bo med någon av dina bröder? När nu det inte gick, hur tycker du det är att inte bo med någon bror?
12. Hur tycker du att vi skulle gjort idag om samma situation uppkom och de fyra syskonen skulle placeras?
13. Vet du vad socialtjänsten haft för tankar kring syskonens kontakt?
14. Vet du vad din förälder har för tankar kring syskonens kontakt?
15. Är det viktigt, tycker du, att bo ihop med ett eller flera syskon eller att gå på samma skola?
16. Vem är du mest lik på sättet, av dina syskon?
17. Längtar du efter dina bröder? När?
18. Hur ofta skulle du vilja träffa dina syskon? Olika med olika syskon?
19. Tycker du familjehemmet hjälper dig att träffa bröderna?
20. Tycker du socialtjänsten har gjort något för att tillgodose/lyssnat till dina önskemål?

21. Är det något mer du skulle vilja ta upp kring syskonfrågor eller runt dig och dina syskon?

Den biologiska sonen

5. Vilka räknar du som dina syskon?
6. Är det olika i olika situationer?
7. När blir fostersyskonet ett syskon för dig?
8. Skulle du velat att placeringen gjordes på ett annat sätt idag?
9. Hur tycker du det var att få dela dina föräldrar med en utomstående pojke, som ändå var känd för dig?
10. Vad tror du det var som styrde hur dessa syskon placerades?
11. Är det viktigt, tycker du, att bo ihop med ett eller flera syskon eller att gå på samma skola?
12. Om du skulle behövt ett familjehem, hur skulle du velat placeras? Med vem?
13. Vem är Torbjörn mest lik på sättet av sina syskon?
14. Hur ofta tror du Torbjörn skulle vilja träffa sina syskon? Olika för olika syskon?
15. Är det något mer du skulle vilja ta upp kring syskonfrågor eller runt Torbjörn och hans syskon?